

Nemzetközi problémák, magyar megoldások

Beszélgetés Demetrovics Zsolt professzossal, az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karának dékánjával

Demetrovics Zsolt pszichológus, addiktológus, kulturális antropológus, egyetemi tanár, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar (PPK) Pszichológiai Intézetének igazgatója és a Klinikai Pszichológia és Addiktológia Tanszék vezetője a nyár végén két nagy nemzetközi szervezet konferenciájának házigazdája volt. Az első az ICARA (<http://icara.uconn.edu/>), az addiktológiai tudományos társaságok újonnan alakult nemzetközi szövetsége. Célja, hogy tudományos társaságok nemzetközi hálózatának kiépítésével elősegítse és minden módon támogassa az alkohollal, dohányzással és egyéb drogokkal kapcsolatos kutatásokat a tagországokon belül és nemzetközi szinten. A másik szervezet, az ISAJE (www.parint.org/isajewebsite), az addiktológiai folyóiratok szerkesztőinek nemzetközi szervezete. A 2001-ben létrehozott csoport a referált tudományos addiktológiai folyóiratok kérdéseire összpontosít, és útmutatóként szolgál olyan kényes kérdésekben, mint a publikációs standardok és etikai irányelvek. Ez utóbbi az addiktológiában különös jelentőséggel bír, ha belegondolunk az érdekek ütközésébe, például egy nagy gyógyszergyár vagy az alkoholipar anyagi támogatásával kapcsolatban. A szervezet múltjához szorosan hozzátartozik az 1997-ben megszövegezett „Farmington konszenzus” (www.parint.org/isajewebsite/farmington.htm), amely elsőként fogalmazta meg a szakma etikai elvárásait az addiktológiai tudományos folyóiratok szerzői, bírálói, és szerkesztői számára. Ennek módosítása és napjaink körülményeihez történő hozzáigazítása is témája volt a kétnapos konferenciának az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán. A két szervezet a tervek szerint minden évben más-más országban, egymás után tartja a konferenciáit, mivel van némi átfedés a tagság között.

– Demetrovics professzornak – mint tanszékvezetőnek és dékánnak – millió egyéb elfoglaltsága lehetett az új tanév beköszöntével, miközben két nagyon sikeres rendezvényt vezényelt le minden zökkenő nélkül, a hagyományos magyar vendégszeretet sok apró jelével. Első kérdésünk arra vonatkozik, hogy érzí magát a konferenciák után? Sikerült-e kipihenni a négy nap intenzív munkáját?

– Valóban, az évkezdéssel kicsit nehéz volt összehangolni a konferenciákon való részvételt, de azt hiszem, végül sikerült ezt megoldani.

– *Mi az hogy! Tanúsíthatom, hogy nemcsak aktívan részt vett a munkában, hanem rendkívül jó benyomást keltett, amint fáradhatatlanul végezte a vendéglátó kisebb-nagyobb feladatait. Egy nemzetközi konferencia szervezése nem kis energiát vesz igénybe. Arról nem is beszélve, hogy a nemzetközi szokásoknak megfelelően a tervezés már egy évvel a konferencia előtt megkezdődik. A nagyobb szervezetek évekre előre lekötik a konferencia helyszíneit, és sokszor komoly versengés folyik a rendezés jogáért. Miért gondolta úgy, hogy Budapest és az ELTE megfelelő helyszín lesz, és miért vállalta a házigazda szerepét ilyen nagy borderejű eseményeken?*

– Meggyőződésem, hogy nagyon jó és nagyon fontos, hogy időről időre helyt adjunk nemzetközi konferenciáknak. Az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kara pedig hagyományosan nagyon aktív e tekintetben. Ha csak az addiktológia területén maradunk, akkor 2008-ban a European Society for Social Drug Research, egy évvel később pedig a European Association of Substance Abuse Research éves konferenciáját szerveztük meg Budapesten, illetve Mátraházán. És a sor folytatható, mert mi adtunk otthont 2012-ben az első nemzetközi konferenciának, amely az új szintetikus drogokkal foglalkozott (First International Conference on Novel Psychoactive Substances, NPS), majd 2013-ban az első viselkedési addikciókkal foglalkozó konferenciára is a Kar rendezésében került sor (1st International Conference on Behavioral Addictions, ICBA), mint ahogyan idén, a folytatást jelentő második ilyen rendezvény is. És 2016 májusában visszatér hozzánk az új szintetikus szerekkel foglalkozó konferencia is; Swansea és Róma után a negyedik konferencia ismét Budapesten lesz. Tehát tapasztalatunk van, és miután a *Journal of Behavioral Addictions* lappal 2012-ben beléptünk az ISAJE szervezetbe, adott volt, hogy felajánlom, hogy nyitottak vagyunk a budapesti szervezésre.

– *Egy nemzetközi konferencia után az ember óhatatlanul is magába néz és reflektál a történetekre. Ennek fontos eleme az állandó hasonlítás, a saját házuk táján történő vizsgálódás. Hogyan látja professzor úr a magyar addiktológiai szakmai szervezetek szerepét hazai és nemzetközi viszonylatban? Milyen jelentősége van a szakmai szervezeteknek? Van-e jövője a szakmai szervezeteknek?*

– A szakmai szervezetek szerepe igen jelentős, különösen egy olyan területen, amely társadalmilag érzékeny problémával foglalkozik, ezért egyrészt óhatatlanul is a szokásosnál nagyobb figyelmet kap a társadalom részéről, másrészt pedig gyakran kerül a politikai kommunikáció központjába. Az addiktológia ezen speciális helyzete előny is, mert a téma sokakat érdekel, s így valóban nem egy elefántcsont-toronyba elzárkózva műveljük. Ugyanakkor veszély is, mert a politikának nagyon kitett területről van szó.

– Magyarországon a szakmai, civil szerveződéseknek hagyományosan nagyon jelentős szerepe van az addiktológiában. A Magyar Addiktológiai Társaság (MAT) mellett, amely a terület legnagyobb és általános szakmai ernyőszervezete, a Magyarországi Ártalomcsökkentők Országos Szakmai Egyesülete (ÁSZ), a Magyar Drogprevenációs és Ártalomcsökkentő Szervezetek Szövetsége (MADÁSZSZ) és a Magyar Drogterápiás Intézetek Szövetsége (MADRISZ) mindenképp megemlítendő szakmai szerveződések. A négy szervezet között ráadásul nagyon komoly együttműködés van, a szakmai fellépéseket minden esetben összehangoljuk, közösen próbálunk célokat elérni. De jellemzi a területet az is, hogy a csökkent állami szerepvállalásra, a civileknek a döntéshozatalba való elégtelen bevonására, valamint az érdekvédelmek elégtelen voltára reflektálva, az addiktológia területén a szakma létrehozta a Kábítószerügyi Civil Koordinációs Testület intézményét, sőt Drogszakmai Civil Ombudsman működik.

– *Hogyan látja a hallgatók, illetve pályakezdők lehetőségeit a szakmai szervezetekben? Mit tudnak nyújtani a szakmai szervezetek nekik?*

– Ezek a szervezetek jelenthetnek egyfajta bázist, mind a pályakezdők, mind a már régóta pályán lévők számára. A szakmai háttér, a konferenciák, képzések révén fontosak lehetnek a szakmai identitás erősítésében, és egyfajta közvetítő szerepet is játszhatnak a pályakezdők részére.

– *Mi a helyzet a tudományos folyóiratok terén? Szép számmal jelentek meg szerkesztők a konferencián. Sok az eszkimó és kevés a fóká? Úgy tűnik, hogy rengeteg addiktológiai folyóirat fut párhuzamosan egymás mellett, jóllehet, profiljuk meglehetősen különböző. Abban viszont megegyeznek, hogy a cikkek elutasítási aránya elég magas, tudomásom szerint jó, ha a beérkezett kéziratok negyedét közli. Mik az esélyei az Addictologia Hungarica nevű magyar nyelvű szakmai folyóiratnak a nemzetközi pályán egy olyan szakterületen, ahol a munkanyelv többnyire angol, és a magas impaktfaktorú folyóiratokban, angol nyelven megjelent közlemény sokkal többet nyom a latban?*

– Sok az addiktológiai lap, de sok a cikk is, a publikálni vágyó szakember is. Nem mondanám, hogy túlzottan sok a lap. Dinamikusan fejlődő területről van szó, nem véletlen, hogy folyamatosan jönnek létre új lapok, még ebben a kiélezett versenyben is. Ugyanakkor valóban, a nemzeti nyelvű lapok, így az *Addictologia Hungarica* helyzete is nehéz, szinte kilátástalan. Magyarországon, ha olvasóközönség még lenne is talán (néhány száz fő), a szerzők már inkább nemzetközi lapokba írnak. Ez sajnálatos is persze, de örömteli is, hiszen azt jelenti, hogy az elmúlt húsz évben lezajlott az a változás az addiktológia területén, amelynek eredményeképp már nemcsak magunk között beszéljük meg magyarul a kutatási eredményeinket, hanem a nemzetközi szinten tesszük ugyanezt. És a szakemberek többsége is ma már olvas angolul, így elérnek hozzá az új eredmények. Ily módon, miközben sajnálom az *Addictologia Hungarica* megszűnését, hiszen nemcsak a szerkesztőbizottság tagja voltam, hanem a jogelőd *Szenvedélybetegségekre* írtam első cikkeimet, annak örülök, hogy a mai fiatalok már első írásaikat is szélesebb, nemzetközi közönségnek tudják megmutatni.

– *A fiatal magyar tudósok nem csak a nyelvváltás révén kerülhetnek előnyösebb helyzetbe. A könnyen és gyorsan megtalálható elektronikus információ világában tudományos tevékenységük hamarabb felfedezhetővé válik. A nemzetközi porondon való megmérettetés ugyan nagyobb feladatnak tűnik, de jobb lehetőségeket is nyújthat hosszabb távon a tudósnak. Van-e értelme az internet korában nyomtatott szakmai folyóiratokat is kiadni? Fontos a magyar nyelvű változat vagy elég, ha az angol nyelvű folyóiratokból rendszeresen szemlél egy lap magyarul?*

– Én hiszek a nyomtatott példányokban, vagy legalábbis szeretem ezeket, de lehet, hogy az újabb generációknak valóban nincs rá szüksége; nem tudom. A magyar nyelvű folyóiraatra egy-egy szűk területen viszont nem biztos, hogy szükség van, pontosabban nem biztos, hogy elegendő kézirat tud születni. Konkrétan, kutatási eredményeket ma már – azt hiszem – kevés értelme van magyarul közölni, hiszen, ha valóban fontosak az eredmények, akkor a nemzetközi térben kell őket publikálni. Kivételt jelenthetnek a kérdőívek, tesztek adaptációi; ezeknél nyilván alapvető, hogy megjelenjenek magyarul is. A másik kivétel az áttekintő tanulmányok. Ezeknek fontos szerepe lehet abban, hogy egy-egy témáról az angolul esetleg nem olvasó szakemberek is friss tájékoztatást kapjanak.

– *Angol nyelvterületen szakmai folyóiratokban közölni elsősorban presztízs-kérdés. Nagy megtiszteltetést jelent a könyvtárosnak, ha a tanulmányát a szigorú szakmai bírálókat után közli valamelyik*

folyóirat. Nem jár érte fizetség. Hogyan látják egy hasonló struktúra bevezetését a magyar viszonylatok között?

– Magyar viszonyok között ugyanez a helyzet. A tudományos publikációért nem jár fizetség, sőt, sokszor a szerző direkt módon is investál, mondjuk, a nyelvi lektorálásba.

– *Vagy nyelvtanulásba, külföldi szakmai tanulmányútba, sorolhatnánk, hogy milyen sok lemondással és áldozattal járnak az első lépések a tudományos pályán. És nagy része persze később sem lesz könnyebb. De térjünk vissza a konferenciákhoz. Milyen gyakran jutnak el a fiatal tudósok hazai vagy külföldi szakmai konferenciákra? Miért?*

– Azt hiszem, ez nagyon változó. Az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kara e tekintetben nincs rossz helyzetben; évről évre írunk ki olyan pályázatokat, amelyeknek segítségével azok a fiatal kutatók, doktoranduszok is eljuthatnak nemzetközi konferenciákra, akiknek még nincs saját pályázati forrásuk, hogy ezt fedezzék, illetve még nem hívják őket plenáris előadónak, fizetve az utazás költségeit. De, ahogyan említettem, ez nem általános, sok intézmény, kórház, ambulancia még a hazai konferenciárészvételeket sem tudja finanszírozni. Pedig ez fontos lenne, hiszen a szakmai konferenciák a továbbképzésnek és a kapcsolatépítésnek is fontos helyszínei lehetnek.

– *Ebben teljesen egyetértünk. Így aztán egy-egy kutatóintézmény, amely rendelkezik a megfelelő forrásokkal, hogy szakmai konferenciákra tudja küldeni kutatóit, óhatatlanul is nagyobb vonzerőt jelent mint munkaadó. A világot járt kutató viszont gazdag tapasztalatokkal tér haza, ami az intézmény színvonalát tovább emeli, ami további előnyökkel járhat a tudományfinanszírozás szempontjából a neves, magas impaktfaktorú külföldi folyóiratokban történő publikálással egyetemben. Ha már itt tartunk, amikor professzor úr konferenciára megy, milyen rendszerességgel szokott előadást tartani vagy posztert vinni?*

– Talán még sosem voltam olyan konferencián, ahol ne adtam volna elő.

– *Ezt a mondatot legszívesebben csupa nagybetűvel szedném a lapban! Véleményem szerint az aktív részvétel a legeredményesebb, minden szempontból, akármekkora is az a konferencia. Bár azt is tudom, sokan nyaralásnak tekintik az alkalmat, ők viszont a hozzáállásuk miatt nem igazán fognak előrejutni a szakmájukban. Az utazásról jut eszembe, milyen gyakran jut el a nagy világkonferenciákra? Helyszín vagy szervezet, netán esemény az, ami meghatározza, hogy bejelentkezzen?*

– Nem járok nagy konferenciákra. Inkább a kisebb, átlátható rendezvényekre megyek rendszeresen, amelyek több interaktivitást, diszkussziót tesznek lehetővé.

A két budapesti konferencia pontosan ilyen volt. Az ember úgy érezte magát, mintha otthon lenne, barátok között, jóllehet, előtte sose találkozott személyesen a konferencia többi résztvevőjével. Ami a folyóiratok szerkesztőit illeti, nekem, mint könyvtárosnak, jól feladták a leokét. Amikor majd a költségvetés hiánya miatt le kell mondanom valamelyik lapot, nem fog rávinni a lélek! A nyílt párbeszédre alkalmas, kellemes atmoszféra megteremtésében nagy szerep jutott Demetrovics professzor úrnak Budapesten. Magyarként igen jól esett hallanom a dicséreteket a kifogástalan szervezésért, a gazdag programért és a fantasztikus hangulatért. Még egyszer szívből gratulálok, pályájához további sikereket kívánok, és köszönöm a beszélgetést.

Hajnal Ward Judit